

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Christophori || Helvici || In Academia Giessena Quondam
Do-||ctoris & Professoris, Theologi, Philo-||sophi, Historici,
Chronologi, Philologi || laudatissimi, Libri || Didactici,||
Grammaticæ || ...**

Helwig, Christoph

Giessae, 1619

Delineatio Didacticæ Generalis. Cum speciali applicatione in Lingva Latina
Ad Colloquia ab Autore in hunc finem ante hanc adornata.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70031)

DELINEATIO
DIDACTICÆ
GENERALIS.

Cum speciali applicatione in
LINGVA LATINA
Ad Colloquia ab Autore in hunc finem ante
hac adornata.

Cum gratia & Privilegio Casarea Majestatis.

G I E S S Æ,
Typis & Impensis Casparis Chemlini.

ANNO M. DC XIX.

DELINEATIO
DIDACTICÆ GENE-
RALIS.

Didactica est ars organica, dirigens intellectum in apprehensione faciliore rerum.

vel: Est habitus instrumentalis, efficiendi in intellectu facilitorem apprehensionem, & firmiorem impressionem.

vel: Est ars representandi aliquid intellectui, ut facilius id apprehendat, & firmiter retineat.

Itaque Præcepta tam Præceptori quam Discipulo præscribit.

Est vel

Generalis
generalia præcepta continens, spe-
ctantia ad res omnes docendas

Specialis
ad distinctas linguas ac disciplinas
accommodata. Itaque est

Linguarum

Disciplinarum.

GENERALIS

continet præcepta.

1. De ipsis rebus docendis ac discendis
2. De rerum signis, quæ sunt
3. De intellectu discantis
4. De externis quibusdam circumstantiis.

{ Sermo
{ Scriptura.

I. De ipsis rebus sunt hæc Axiomata.

1. Non nisi unum uno tempore.
2. Idque crebrò.
3. Nec dimittendum, priusquam solidè sit perceptum.

CON-

CONSECT. I. Non nisi unus autor in una re.

2. Non nisi una materia uno die.

3. In explicatione Præceptorum Grammaticorum, tentandus est discipulus, an affectus sit nec ne, priusquam ad alia procedatur.

4. Nihil discipulus legat extra autorem.

5. Præceptor non nisi exemplis ex autore petitis doceat.

6. Nomenclaturis igitur ediscendis locus non est.

4. Omnia docentor per notiora.

CONSECT. I. Itaq; nulla lingua docetor ex Grammatica ejusdem lingua, si ignota sit.

2. Omnia primum in lingua vernacula, post in linguis aliis.

5. Omnis superfluitas vitanda.

CONSECT. I. Igitur nihil peregrini in disciplinis admiscetor.

2. Ad quamvis linguam discendam sufficiunt 3. libri

3. Termini Grammaticales sint iidem in quibusvis Linguis.

4. Nihil de discendum docetor.

5. Nihil quod caret usu docetor.

6. Analysis Logica autoris in linguis & disciplinis est inutilis.

7. Analysis Orationum in Classe Rhetorica ne sit nimis scrupulosa, sed principalia tantum argumenta & figuras amplificationum evidentiores attingat.

{ Autor.

{ Grammatic.

{ Lexicon.

6. Ne modus rei tractetur ante rem.

CONSECT. I. Ne Præcepta ante autorem seu materiam.

2. Nulla lingua docetor ex Grammatica, sed ex uno aliquo autore, cog. bono.

3. Præcepta non tam dirigunt, quam confirmant.

7. Omne studium in certa intervalla distribuitor.

[Intervalla autem in certos annos, quod facile fieri potest, quàm classium talis distributio instituat, ut singulis mensibus aliquid certi perpetuo absolvatur in singulis. Vnum igitur certum studium quovis semestri constituendum, nec alia conjungenda, nisi quopiam minus principale, quod tamen repetitioni potius rei prius cognita quàm noviter addiscenda assignetur.]

8. Notitia confusa præcedat distinctam.

9. Universalia docentor in singularibus, Totum in Partibus.

10. Omnia ad harmoniam.

11. Magis necessaria & faciliora prius docentor.

II. De signis rerum hæc sunt Axiomata.

12. Situs rei discendæ ornatè in libro dispositus esto.

) ( ) (2

CON-

CONSECT. I. Igitur nova linea crebro usurpanda.

2. Diversa materia titulis dirimenda in medio pagina.
  3. Tituli rerum, quæ sunt sub eodem genere proximo, conformi typo exarentur.
  4. Tituli iidem in diversas paginas si inciderint situ paginarum, quantam fieri potest, conformentur.
  5. Qualibet pagina in frontispicio gerat titulum materia quam continet brevissime comprehensum.
  6. Diversitas typi mediocris adhibenda.
  7. Quæ eandem rationem habent, conformi typo perpetuo excudantur. [Itaque eadem voces in diversis regulis retinenda.]
12. Præcepta nervosa perspicuitate conscribantur.
  13. Charta sit munda, & typus elegans.
  14. Libri ne sint nimis prolixii.

III. De Intellectu discantis.

15. Omne tædium diligentissime evitandum.
  16. Prima repræsentatio quæ fit intellectui, sit accurata.
  17. Omnia absque violentia (salva disciplina morum administratione.)
- CONSECT. I. Localis memoria per imagines interdicta esto.
2. Recreatio honesta sit quotidiana.
  3. Repetitio solitaria discipuli in re non satis cognita, est prohibita.
  4. Verbera non tam ob studia, quàm ob mores infligenda.
  5. Autor in qualibet lingua sit jucundus & discipulo accommodatus.
  6. Omnia ita docenda, ut discipulus statim aliquem fructum percipiat.
  7. Non igitur semper sequendus ordo Præceptorum, prout in libro descriptus est.
18. Non omnia, quæ discenda sunt, simul objiciantur intellectui.
  19. Prima ætas solo auditu discat, confirmatio verò & visu & auditu.
  20. Repetitio crebra non tantum sit continua, sed etiam fiat per intervalla.

IV. De externis circumstantiis sunt hæc Postulata.

1. Uaiverfa juventus ad scholam mittitor.
2. Parentes ac Præceptores blandis verbis juventutem tractent; & præmiis ad discendum alliciant, ex axiom. 17.
3. Institutionis initium à sacris esto.
4. Nulla hora negligitor.
5. Prima ætas ultra quadrantem horæ, confirmatio verò ultra horam in lectione ne detinetor.

6. Quoti-

6. Quotidiè ultra 4. horas lectiones ne habentor.
7. Varia recreationum genera instituuntor.
8. Horæ duæ prælegendo ne continuantor (*præsertim à meridie*)
9. Præceptor doceat, Inspector disciplinam curet.
10. Eò annitendum, ut discipulus amet & revereatur Præceptorem, non metuat aut oderit.
11. In discipulo nullam sit præjudiciam.
12. Discipulus in silentio attendat.
13. Discipulus horam lectionis aduentu suo anticipet.
14. Locus scholæ sit amœnus, capax, & compitis instructus, pro recreationum horis.
15. Omnia præviis precibus, & pio proposito.
16. Experienciæ nulla autoritas præjudicet, nec consuetudo aut præconcepta opinio prævaleat.
17. Singulis linguis & disciplinis singulæ classes distinctim tribuendæ.
18. Discipulus tardioris ingenii, diuùs in una classe relinquitur, donec ad aliam cum fructu transire queat.
[*Id non erit tam molestum quàm hæctenus solitum fuit, cum liberalis & nullo modo plaga-
sa sit institutio.*]
19. In Classe Linguarum & Artium, semper una hora quotidiè extraordinariè assumatur, pro Repetitione linguæ aut disciplinæ ejus quæ proxima classis edocta fuit.
[*Id in Lingua Latina non opus est, quia nulla lingua peregrina ante Latinam docetur. Sed in Græca, Hebræa, Chaldæa opus est. Ac in iis quidem tres tantùm horæ quotidiè abundè sufficiunt quia faciliùs quàm Latina addiscuntur, ob Autoris ut & Grammaticæ conformitatem.*]

XX 3

DELI.

D E L I N E A T I O
 UBERIOR APPLICATIONIS DIDACTICÆ,
 In Lingua Latina.

Pro pueris, qui jam legere & scribere nōrunt.

I. I N I N T E R P R E T A T I O N E .

In Interpretatione autoris, quotidie dua pagina absolvuntur, (in die repetitionis, quatuor) ut prima colloquiorum pars, quatuor septimanis absolvatur. Altero semestri quotidie quatuor pagina absolvuntur (in die repetitionis octo.)

In prima interpretatione, lectio textus tardiuscula esse potest, ut discipulus pralegentem possit assequi. Primis diei cuiusq; horis, Præceptor imprimis sensum autoris reddit, potius quàm voces singulas, ut discipulus intelligat, quid autor tractet. Sed horis sequentibus, duplicem interpretationem, ubicunq; fieri potest, affert, unam ad sensum, alteram ad voces, & si phrasis longius receperit à vocibus separatim consideratis, moneat hanc diversitatem. Planius hoc ostendet Germanica versio totius autoris, seorsum in hunc præceptoris usum adornanda.

In cæteris interpretationibus, semper hunc posteriorem modum observat.

II. I N A P P L I C A T I O N E E X C E R P T O R U M .

In prima interpretatione, Applicatio fit hoc modo: Præceptor ait, voces flexibiles in toto textu, (ex Grammatica generali discipulus jam novit, quid sunt voces flexibiles) separatim è regione excerptas esse, & in suo primitivo scriptas, id quod per aliquot lineas è regione sibi correspondentes, ostendit. Dehinc incipit Verba ordine exponere, ita ut singulis significationem suam addat eamq; bis tervepronunciet, aut Synonymis Germanicis declaret; ac è vestigio idem discipulos ordine imitari jubet. Nam significatio auditu & propria pronuntiatione subsequente, altius memoria infigitur. Quid si verò discipulorum numerus nimis magnus sit, poterit sufficere repetitio aliquot decadum. Vbi ad finem pervenit unius columna, festinanter repetit, interpretationem textus ejusdem columna, & singula verba, prout in textu occurrunt, denud ad suum Præfens revocat: Quæ est repetitio ex abundantia, & præparatio quadam ad Grammaticam.

Hoc

Hoc modo procedit in columnis seu paginis reliquis, quousq; lectio ejus diei se extendit. Nomina in hac prima interpretatione non attingit.

In secunda verò interpretatione, Excerpta Verba non horâ quartâ (nam illa conjugationibus destinata est) sed particula tertia tractantur, & quidem gemino modo, uno, ut Latine interrogetur, respondeatur Germanicè; altero, vice versa. Quæ alternatio magnoperè necessaria est. Distinctè autem fit, nempe ut columna integra Latine interrogetur, deinceps eadem columna Germanicè interrogetur. Et sic in columnis sequentibus, per totam istius diei lectionem.

In tertia interpretatione, quarta hora Nominibus Excerptis tribuitur, & Substantiva seorsum, Adjectiva similiter seorsum planè eodem, ut Verba supra, modo tractantur.

In quarta interpretatione, particula tertia horâ repetendis Excerptis Nominibus debetur, (nam quarta hora Declinationibus destinata est) & quidem gemino modo, uti factum in Verbis.

In quinta interpretatione, tum Verba tum Nomina conjunctim repetuntur, particula tertia horâ; Vbi non opus est præire Præceptorum: neq; discipulos Latinas voces cum significatione conjunctim pronunciare, sed Præceptor Latine interroget, discipulus Germanicè responder: Post vice versa, Præceptor Germanicè interroget, discipulus Latine responder. Vt hoc non sit nisi Examen discipuli, in Excerptis vocabulis.

III. IN APPLICATIONE PRÆCEPTORUM. ^B

IN II. INTERPRETATIONE fit Applicatio Conjugationum.

Hora quarta tribuitur Conjugationibus. Quotidiè una conjugatio Activa perducitur usque ad Subjunctivum: Tali modo Præceptor prælegit Indicativi Præsens bis terte cum interpretatione singularum personarum amo ich lieb / amas du &c. attendentibus in suis libris discipulis. (Tempora & Modos jam discipulus novit ex Generali Grammatica, nisi quoddam monetur, Latinos in numero Modorum & Temporum cum Germanis congruere) & è vestigio ex autoris præsentis textu plurima exempla eodem modo conjugat, monens, tantum terminationes esse attendendas. Ita enim discipulus detentus in uno Tempore sæpius repetito, firmius personarum terminationes apprehendit, cum alioquin terminationum multitudine facile turbari & obryposset. Dehinc ipse discipulus ad praxin producitur, Quisque ad exemplum præceptoris Verbum unum aut plura è textu injuncta in Præsenti conjugare, prout discipulus in numero magis vel exiguis fuerit, eaque non nisi ex libro aperto sunt conjuganda (nequam memoriter, similiter adjecta singulis personis significatione. Præsenti inculcato, succedunt cætera tempora, ad eundem modum prælegenda & repetenda. Sic autem cavendum, ne Verba irregularia in præterito arripiantur. Oportet enim hæc discipulo ideam simul

imprimi, formandi Præteriti in quavis conjugatione. Propterea ubi ad Perfectum Præceptor pervenit, monebit, tria tempora in quovis Verbo esse primaria, è quibus cætera omnia formentur. Altero die Subjunctivus, Infinitivus, Supina, & Participia, eodem modo tractantur. Tertio die, tota Conjugatio, pluribus exemplis à discipulo repetitur. Dehinc secunda conjugatio, planè ut prima, post Tertia & Quarta. Antequàm Passiva attingantur, consultum fuerit, Verbum anomalon (S u M) præmitti, ne discipulus turbetur, si in Præteritis Passivis Verbum (S u M) conspexerit, & illud postea demum seorsum videat conjugari.

I N III. I N T E R P R E T A T I O N E.

Applicatio Declinationum.

Hora qualibet quarta tribuitur Declinationibus Nominum & Pronominum. Quotidie una Declinatio absolvitur (excepta Tertiâ, quæ plures dies requirit:) Et exempla ex autore plurima cumulantur, additâ significatione Nominativi, non verò cæterorum Casuum. Nam illi cum sæpius in constructione à Germanismo discrepent, facillè discipulum in errorem inducunt, & linguæ proprietatem intervertunt. V. G. Genitivo & Dativo in plurimâ utantur Germani, ubi Latinis est Ablativus, ut, dessen gentessen / Selts wehrt / eines dings loß werden / deiro Hofnung / deiro Zuversicht.

Singulis autem Declinationibus præmittitur Definitio, non quidem è Grammatica, sed ore tenus, & statim in libro Paradigmatum monstrato exemplo explicatur. Et sicut in vocabulis Excerptis ita & hic statim discipuli ad examen producuntur, & singuli exemplum unum vel alterum ex autore injunctum, declinare jubentur.

In secunda Declinatione quavis Terminatio tractatur seorsum. Et quidem terminatio ER & US, non nisi exemplis regularibus, Genitivi in R I, Vocativi in E. Nam anomalie differuntur ad Interpretationem Quintam.

In tertia Declinatione magna varietas est. Itaq; plures illa dies requirit. Ea tamen omnis reducitur ad 13. Formulas, ita ut sæpe non opus sit Regulis de Casibus. Nam Titulus cuilibet Formule præfixus indicat, quæ Nomina ab Ordinaria Formula deslectant, & in quo Casu id fiat diversitas typi in certo illo Casu luculenter demonstrat. V. G. Formula II. (Nubes) indicat, Terminata in ES & IS non crescentia Genitivo, item Substantiva in NS & RS; formare Genitivum Pluralem in (IUM) in cæteris non differre à formula I. ordinaria &c.

Applicatio III. Declinationis est ejusmodi. Formula ordinaria sufficientibus exemplis (velut in præcedentibus factum) declaratur. Postea Discipulus monetur omnem varietatem cæterarum Formularum, oriri à duobus Casibus, Ablativo Singulari & Genitivo Plurali, sicut parenthesi (i) (un) præfixa terminationum tabella ostendit. Pauca ab Accusativo in I N, obiter attingit. Proximè sumit Formulam (Nubes) cæteris frequentiolem. Posthac Formulam ordinariam Neutorum. Inde Adjectivorum (duarum terminationum) in IS, & in OR, deinceps

deinceps Adjectiva unius terminationis. Vbi sufficit discipulo notitia confusa, quod quadam duabus terminationibus constent, quadam unicâ. Illa differentia in Excerptis conspicitur, quando Adjectivis in IS apponitur E, in OR apponitur US, quibusdam nihil, nempe qua unica solùm terminatione contenta sunt. Ceteras Formulas particulares Accusativi in IM, vel in EM & IM, Ablativi in I, planè hac vice negligit, Et non nisi in V. Interpretatione per occasionem in textu oblatam, adjicit.

His peractis, biduum Quarta & Quinta Declinationi impenditur. Dehinc ad Pronomina se confert, ac primùm Primitivum Ego proponit, prælegendo aliquoties unâ cum significatione omnes casus ordine & statim à singulis discipulis eosdem reposcendo. Similiter Pronomen Tu, eâdem horâ, Et Sui, eâdem horâ. Ita interposita discipulorum repetitio non impedit memoriam, & confusionem præcavebit. Post ad cetera pergit ordine, prout cellulis distincta sunt. Ita tribus septimanis, Nominum & Pronominum Declinatio poterit absolvi.

Hinc ad Nomina flexione irregularia animus adjiciendus est, sed non ordine, verùm per intervalla sparsim, per occasionem in lectionibus sequentibus, Sunt enim individua, non Paradigmata. Si quod igitur occurrat, recurrendum est ad ejus declinationem, integrè hęc positam.

Absolutis hoc modo Declinationibus, & tertio quovis die per repetitionem probè inculcatis, restat una septimana Adjectivorum Comparationi. Est enim & illa flexionis species.

Regulam Comparativi præceptor priùs ore tenus discipulo proponit, quod terminetur in OR, ad casum in I, & remittit eos statim ad libri inspectionem, ubi plurima exempla (ad positivi varias terminationes) posita sunt. Quibus alia plurima exempla ex autore adjungit. Tum monstrat Regulam inferius in libro descriptam & exemplis subjectam. Postea Superlativum eodem modo docet. Comparationem irregularem (cum sit Individuorum) itidem per intervalla & sparsim tradit sequenti tempore, quandocunque occasio in textu offertur.

IN IV. INTERPRETATIONE,

Applicatio Generis in Nominibus.

In Genere Nominum docendo opus est prudentiâ ob magnam Regularum lubricitatem. Ideò Exceptiones ad marginem seorsum sunt appositæ, ne intellectum & memoriam discipuli turbent. Primùm igitur Regula solùm inculcanda sunt, præsupposito principio didactico, illarum notitiam confusam ex autore priùs comparandam, quam ex libro succedat distincta, quæ Exceptiones unâ respicit. Ac singulis regulis exempla sufficientia ex autore (si modo præstò sunt) subjungenda. Si verò defint, (ut in multis regulis tertiæ Declinationis fieri potest) monendum est, in lectionibus sequentibus exempla obvia monstratum iri (quod & fieri debet) ideoque ea vice ad alias regulas pergendum.

Quot verò diebus & qua distributione Regula Generis tractanda sint, ita constabit. Primo die prima Declinatio, secundo secunda, à præceptore tractatur, & ut jam dictum, exemplis ex autore confirmatur. Tertio exempla utriusque junctim à discipulo reposcuntur. Id quod discipulo

cupulo non erit difficile, cum ex numero declinationis, Vocabulis Separatis appposito, statim regulam de Genere venari possit, toties per biduum precedens inculcatam. Hic verò una Variatio casuum, Dativi pluralis in ABVS, Genitivi in ERI, Vocativi in E (quæ supra in Declinationibus omissa & huc rejecta fuit) ostenditur. Exceptiones verò ad Regulas de Genere idèd hac vice omittuntur, & nova recapitulationi reservantur, ut eò accuratius regula ab iis discernatur, & Exceptiones novo labori in solidum deputata eò firmitus memoria teneantur. Quarto die Masculina tertia Declinationis, Quinto Fœminina, Sexto utraque per repetitionem; absolvuntur: assumtis Exceptionibus de Genitivi formatione. Casus ceteri tertia Declinationis antehac in Paradigmatibus satis expositi fuere. Hic igitur negliguntur.

Alterâ Septimanâ; primo die Neutra tertia Declinationis, Secundo Quarta & Quinta Declinatio, tractantur. Tertio fit horum repetitio. Quarto die fit regressus ad Exceptiones de Genere: Et (præmissâ ad singulas Regulâ) exceptiones Prima & Secunda Declinationis percurruntur, quantum earum in autore extat, sive in presenti lectione, sive alibi. Quinto die Exceptiones ad tertiam Declinationem, Sexto repetitio earundem, tractantur.

Tertiâ Septimanâ, primo die Quarta & Quinta Declinationis Exceptiones & Observationes exponuntur. Secundo die Adjectiva inchoantur: & Genus per exempla subjunctarum terminationum,

{ ER A UM   deinde { IS E   IL, AR, &c. } explicatur,
 US A UM   OR US   pòst

ita ut ex Autore exempla trium, duarum, unius, terminationum, sufficientia, desumantur. Quæ quidem in ipso autore in Excerptis Adjectivis expressæ, tantò facilius intelligi poterunt. Exempla unius terminationis non opus est ad singulas species adduci, neque enim autor omnia suppeditare poterit, neque consilium est obruere istis non semper obviis discipulum, cum non debeant talia magis necessariis esse impedimento. Postero die omnia hæc repetuntur.

IN V. INTERPRETATIONE,

Applicatio Præteritorum & Supinorum.

Nunc restant Præterita & Supina Verborum, quantum ad Exceptiones attinet. Formatio enim regularis Præteriti & Supini jampridem in Paradigmatibus fuit tradita: præterquam in Conjugatione tertia, quæ certâ formatione destituitur. Illa igitur nunc conjungitur.

Prima Conjugationi una dies sufficit; Secunda tantundem. Quod si una fortè hora non suffecerit; assumitur altera, & interpretationi deciditur. Utraque sexto die repetitur. Ea verò tantum Verba considerantur, quæ extant in autore.

Quarta Septimana Tertia & Quarta Conjugationi debetur. Tertia plures dies requirit. Ubi rursus tenendum, ea tantum Verba excerpti, quæ in autore leguntur, ceteris neglectis. Nimirum Varietas obtunderet discipulum, & impingeret insuper in Principium didacticum, quod

quod nihil docendum sit, quod non statim usum discipulo exhibere possit. Quare Autor debet ita adornari, ut in eo omnia inveniuntur, quæ discipulo sunt necessaria.

Procedit autem hoc modo. Prima Conjugatio, ait, format Perfectum in *Avi*, Supinum in *Atum*, ut meministis ex Paradigmatæ Amo. Verùm sunt quadam Verba, quæ aliter habent, ordine hîc descripta; Ex quibus ista in autore nostro inveniuntur, &c. Ita procedit etiam in cæteris Conjugationibus; & ad finem producit Præterita, unâ cum autore.

Supersunt nunc tres septimana, destinanda repetitioni Generis & Perfectorum, horâ unâ: vertendo autori in linguam Germanicam, horis reliquis. Quotidiè enim in præsentia Præceptoris, loco lectionum ordinarium, discipuli singuli Germanicè describere autorem jubentur. Quod cum amplius difficile esse nequeat, ob prægressam tam crebram interpretationem, nullo negotio intra hoc spaciū totus autor verti ac describi poterit. Si quis sint tardioris ingenii, jubentur è singulis lectionibus paginam unam vel alteram vertere. Proderit autem quotidie unam horam impendi reposcendis ordine omnibus Nominibus & Verbis, tam quoad significationem, quàm Conjugationem, Genus & Declinationem, per totum Autorem.

DIES REPETITIONUM.

Singulis Septimanis duo dies repetitionum instituuntur ex intervallo, matutinis horis, ut pomeridiana recreationibus in solidum relinquuntur: Dies Mercurii & Saturni. Iis repetitur, quicquid præcedente biduo actum fuit, tam in Grammaticis, quàm Autore. Præceptor primum ipse prælegit, Deinde à discipulis reposcit.

In Primo mense reposcit solum Lectionem distinctam & articulatam, non autem interpretationem. Eam enim nondum sufficienter audivit, ac proinde tenere non potest. Sed tentare licebit hinc inde discipulos, ad excitandam attentionem. Lectionem alternatam esse convenit, tanquàm duo colloquerentur. Quod si excerpta præcedentibus diebus exercitata fuerint, poterunt & ipsa reposci.

In Secundo, nihil nisi Excerpta vocabula & Conjugationes à discipulo reposcit. Nihilominus, ut antè, tentare potest discipulorum profectus in interpretando.

In Tertio, instituit alternatam personarum interpretationem in forma colloquii. Excerptorum eadem ratio, quæ in primo.

In Quarto, reposcit interpretationem, Excerpta & Declinationes.

In Quinto, interpretationem, Perfecta Verborum, & Genus Nominum, sed distinctis septimanis.

SEMESTRE SE- CUNDUM.

I. IN INTERPRETATIONE.

Quotidiè quatuor folia absolvuntur; eodem modo qui in Primo semestri fuit. Est enim secunda auctoris pars duplo major priori.

II. IN APPLICATIONE EXCER- PTORUM.

Hic quoque idem observatur modus, qui in priore semestri, nisi quòd omnia conjunguntur tam Nomina quàm Verba, statim in 1. mense, propter paucitatem, unà cum Perfectis ac Supinis, Genere & Casuum anomaliis. Regula de Perfectis, & de Genere, semper aperto libro indicantur. Potest hinc particula tertia hora assumi, si quarta non sufficiat.

III. IN APPLICATIONE CON- STRUCTIONIS.

In Secundo Mense (primus enim Excerptis in solidum tribuitur) prima solùm pagina Syntaxeos, seu Constructio principalis, tractatur.

Modus talis est; Primo die, prima solùm Regula proponitur, & exemplis plurimis ex auctore confirmatur, quæ singula ipse Præceptor junctim declinat, id quod magnopere conducit ad intelligendum regulæ sensum, v. g. dominus noster, domini nostri, domino nostro, &c.

Tum statim proponit exempla singulis discipulis ordine, ut eodem modo illa declinent. Sumit illa sparsim ex auctore, Substantivum ex hac, Adjectivum ex alia linea. Nam exempla immediata jam ab ipso Præceptore per totam lectionem tractata fuerunt.

Secundo die secundam Regulam, & ita deinceps singulis diebus unicam regulam tractat. (salvo ordine repetitionum diebus Mercurii & Saturni:) Vbi regulas prima pagina absolverit, regreditur ad Exceptiones, easq; similiter, ut regulas, exemplis ex auctore confirmat & repetit. Dehinc opera danda, ut discipulus deducatur ad exercitium loquendi. Proponuntur itaque ei breves sententiola, ex vocabulis præsentis textus, ad regulas primæ pagina, quas ex tempore Latine

tine

tinè vertat, ductu regularum toties expositarum. Quæ Exercitia non nisi præsentè & dirigente Præceptore suscipienda.

Deinde aggreditur Variationem marginalem. Docet, unam orationem sæpe variis modis efferrî posse, manente sensu eodem, prout ad marginem unus & alter modus variandi appositus est. Hic primum sumit ex autore exempla directâ, in quibus scilicet ipse Præceptor variationem fabricet, & discipulo ostendat: ac discipulus similia exempla proponit, quæ ipsi quoque ad hunc modum variant. Postea monstrat etiam exempla variationis in autore, quæ ipsemet ad ordinariam regulam reducit. Quâ ratione & Regula Passivorum docetur, & simul ad rationem variandæ orationis discipulus deducitur.

In Tertio mense traditur Constructio Specialis Casuum, eodem ordine quo Constructio Principalis. Ac discipulo injunguntur vertenda ex tempore integræ sententiæ, desumpta è diversis autoris vocibus, & ad præsentès regulas accommodata. Exceptiones reservantur, donec Regula absolutæ fuerint. Et quidem illa solum Exceptiones attinguntur, quarum exempla in autore extant.

In Quarto mense, horâ tertiâ materia Germanica ubiores discipulo proponuntur Latine vertenda, quæ è vocibus autoris extracta sint, & ad regulas Syntaxeos prægressas (non verò ad residuas) accommodata. In quarta hora cujuslibet diei, Residuum Grammaticæ aggrediedum est: Quod nunc demum cum fructu doceri poterit, cum præcedentiâ primaria Grammaticæ præcepta jam pridem sufficienter tradita, inculcata & repetita sint. Est autem percurrendum à Præceptore sine operosâ morâ, eo potissimum fine, ut discipulus nôrit, si quid in Compendio desideretur, ubi id inquirere, & plenius cognoscere possit.

In Quinto mense: Horâ tertiâ vertere discipulus jubetur præsentem totam lectionem in linguam Germanicam, quâ de causa præceptoris interpretatio intermittitur.

Horâ quartâ, Specialis Constructio particularum inflexibilium proponitur, & exemplis ex autore illustratur, si modo sint obvia. Sin minus (ut hæc dubie continget in Conjunctionibus & Interjectionibus) Verba desumenda sunt ex autore, & ad exemplum in margine ascriptum, regula accommodanda. Discipulo quoque (ut supra factum) exempla alia eodem spectantia, construenda injunguntur. Interjectionum constructio sine detrimento potest omitti, satis est, si semel atque iterum discipulus illam inspexerit.

Reliqua duæ vel tres Septimana impenduntur versioni autoris reciproca, è lingua Germanica in Latinam, autore seposito, id quod in præsentia Præceptoris (ob præcavendam fraudem) fieri debet, iis horis quæ lectionibus aliâs tribuuntur. Prima tamen cujusque diei hora tribus potest repetitioni Perfectorum in Verbis & Generis in Nominibus.

Spatio igitur anni Latina lingua doceri & disci potest, ut discipulus & intelligere, & quantum satis est ad familiarem usum, loqui, ac scribere Latine noverit, & ex Grammaticis fundamentis, de quovis sermone rectè judicare sciat. Licet enim non omnia vocabula & omnes loquendi formulas teneat, (quod non requiritur ad Lingua cognitionem simpliciter, sed solum ad ἐξερπασίω) tamen autores Latinos legere cum fructu, & quod adhuc deest, nullo negotio per adhibitum Lexicon supplere potest. Ex abundanti tamen profuerit, tenera aetate, si ad complementum linguae, & ne prae maturè novis studiis distrahatur, adhuc integro Semestri in Lexici applicatione detineatur.

SEMESTRE TER- TIUM.

I. IN INTERPRETATIONE.

Interpretatione nunc deinceps non erit opus, nisi ad occasionem applicandi Lexici: Quare Autor quidem ab initio ad finem exponitur, sed non ea lectionum distributione ut antè, verum ita, ut simul Radices vocum in Lexico, unà cum Compositis & Derivatis, inter interpretandum perlustrantur. Itaque duae tantum interpretationes instituantur, & semestre in duas partes distribuitur, ut duodecim septimanis totus autor absolvatur, atq; ita bis percurratur hoc semestri tertio. Quamobrem unum tantum solum quotidie absolvitur, Et prima diei hora, interpretationi statim applicatio Lexici subjungitur, ad singulas voces quae in textu occurrunt.

II. IN APPLICATIONE LEXICI.

Lexicon nequaquam ab initio usque ad finem percurritur. Nam hoc propter varietatem Derivationum & Compositionum valdè tedium foret, si per solam seriem alphabeticam ordine deducenda essent. Sed sicut Poeta lectorem fallunt inversione seriei historica, Ita praeceptor discipulum inversione seriei alphabeticæ. Quare illo ordine radices tractat, quem series textus monstrat.

Hic in considerationem venit, An omnes omnino voces Lexici attingende? etiam ea, quarum occasio ab autore non suppeditatur. Id verò nequaquam consultum est. Ratio, 1. Quia nimia varietas & multitudo ingenium turbat & obtundit, (qua praecipua est) quia multa inusitata & rarissimi usus vocabula, ratione derivationis in Lexico ponenda sunt, quae fortè per totam vitam non occurrunt. Eadem igitur ratio, quae in Nomenclaturis, etiam hic militat: Sic igitur Lexicon applicandum fuerit.

In pri-

In prima interpretatione Verba tantum in Lexico inquiruntur. In Secunda tantum Nomina. Utraque hoc modo:

Data voce, si primigenia sit, eam Præceptor in Lexico inquit, & indicatâ paginâ discipulos itidem quemlibet in suo Lexico inquirere jubet: sin derivata sit, ejus primitivum in Lexico commonstrat. Repetit ejus genus, declinationem, conjugationem, præteritum è Grammatica &c. Inde ad Derivata progreditur, sed ea tantum, quæ usitata, frequentia, & trita sunt, producit in medium, [eaq, peculiari notâ insignita erunt in Lexico.] ceteris neglectis. Si quod derivatum alibi in autore extet, id monendum est. Inde ad Composita transit, & summo tantum fastigio illa attingit, ut: Rego, rex, rector, regina, regula, &c. Arrigo, (ich rech in die Höhe / Corrigo, (ich bring zu recht / verbesse / Erigo, (ich rech auf / richte auf &c. neglectis derivatis, (præsertim Supinalibus, nam illa proprio Marte formari possunt) nisi insignia sint, aut in autore ipso extet, ut Pergo, Expergiscor.

Postquam una radix hoc pacto absoluta est, pergit ad aliam, & sic deinceps per totam lectionem. Neg, opus hic est, una hora totum folium absolvi (nam id impossibile, præsertim ab initio, ob multitudinem radicum) sed omnes diei hora, uni folio relinquuntur.

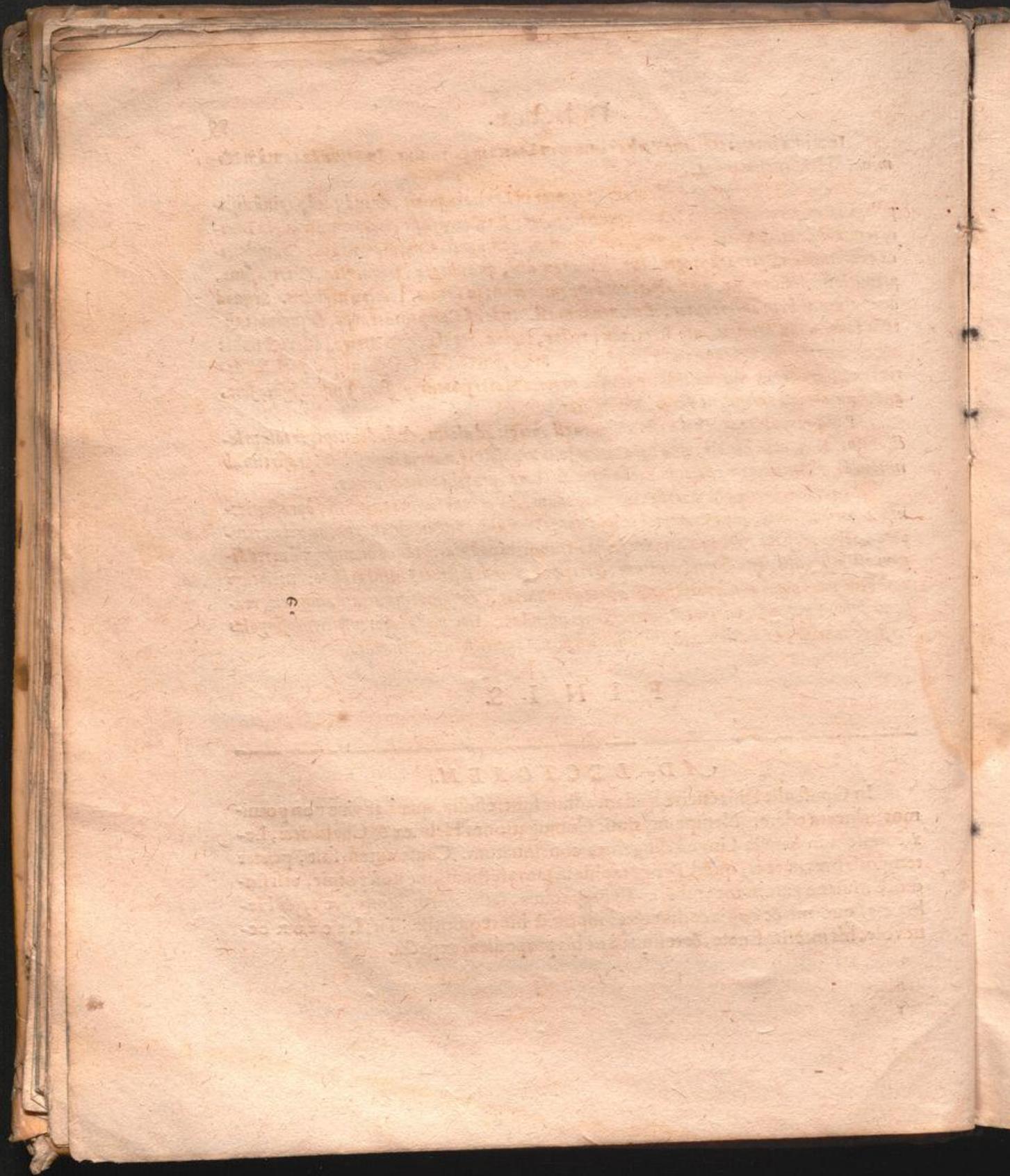
Si quid verò temporis superfit, id tribuendum est Verstori Latina exercitii, è presenti textu auctoris desumpti, quod Præceptor in ipsa hora Germanicè dictat, & alternatim vel ex tempore Latine proferrit, vel in Latinum scripto transferri postulat. Idque quamprimum redditum est à singulis, ipse si quid erratum, corrigit, at deinde ipsemet Latine profert: Scriptum verò & à seipso domi antea versum clara voce pronuntiat, & quidem variato aliquoties versionis stylo, Ex quo singulos jubet suas versiones emendare. Hoc modo labor inspiciendi singulas versiones tollitur, & nihilominus finis inspiciendorum exercitiorum obtinetur.

F I N I S.

A D L E C T O R E M.

In Opusculis Didacticis quædam adhuc sunt residua, quæ hac vice non potuimus in lucem edere. Nempe in primis Conjugationes Hebrææ & Chaldaicæ, Lexicon item in Sancta Linguâ diligenter concinnatum. Causa autem fuit, præter temporis brevitatem, quòd Typographia in tanta festinatione non potuit, et si studiosè in hanc curam incumberet Typographus, satis instrui literis sive typis Hebraicis, quorum & copia & diversitas in primis hinc requiritur. Tu, L E C T O R benevole, his interim fructe, & reliqua à nobis propediem expecta.

GRAMMATICA SEU
SERMOCINATRIX, EST ARS CON-
GRUE LOQUENDI ET SCRIBENDI, IN LIN-
GUA QUALIBET.

Habet tres partes:

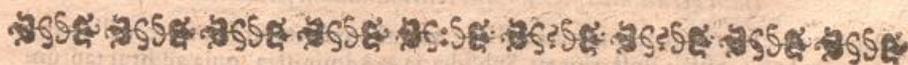
I. De Ratione Legendi ac Scribendi.

II. De Vocum Dignotione.

III. De Vocum Constructione.

[Quicquid loquimur, vel scribimus, vocibus conficitur & sermo appellatur. Prima igitur pars tractat, qua ratione voces efferantur, legantur & scribantur. Secunda pars agit de eo, quomodo voces dignosci, & à se invicem discerni debeant. Tertia pars, quomodo voces inter se conjungi & coordinari debeant, ut sermo inde conficiatur.]

Prima pars Elementaria, in Libro Elementalī cujusque
linguæ seorsum exponitur.

PARS SECUNDA.

De Vocum Dignotione.

Duo sunt ad dignoscendas voces necessaria: Earum Accidentia & Species.

[Vocum Accidentia sunt, Communia tria:

I. VARIATIO, qua vox consideratur juxta variam sui mutationem, ob
varios significandi modos.

B

[Ea sor-

[Ea sortitur Speciales appellationes, ut in sequentibus dicitur.]

II. **ORIGINATIO**, qua vox consideratur juxta suam originem. Num fit,
PRIMIGENIA, quæ non aliunde oritur (*nempe in eadem lingua.*) Appel-
 latur etiam Radix.

DERIVATA, quæ aliunde oritur, nempe è primigeniâ.

¶ *Et hæc variatio ex origine, appellatur Derivatio.*

¶ *Vtraq; vox tûm Primigenia tûm Derivata, quando aliis vocibus originem præbet, hoc respectu vocatur Primitiva.*

III. **RESOLUTIO**, qua vox consideratur juxta partes. Num fit,
SIMPLEX, quæ non dividi potest in duas vel plures voces (*ejusdem scilicet
 significationis.*)

COMPOSITA, quæ ex duabus vel pluribus vocibus congesta est, & in
 eandem resolvi potest.

¶ *Et hæc variatio ex una voce in plures, (seu plurium vocum in unam coalitio)
 vocatur Compositio.*

Hic etiam considerandum, voces esse vel

SEPARABILES, quæ separatim consistere possunt certâ significatione.

INSEPARABILES, quæ separatim consistere non possunt, sed semper
 cum alia voce componuntur.

[Deiis in specie agitur in qualibet lingua.]

Vocum species sunt tres:

1. **Nomen**, quo aliquid nominatur.
2. **Verbum**, quo aliquid dicitur agere vel pati, vel esse.
3. **Advocabulum**, quod cæteris adjungitur ad exprimendam aliquam circumstantiam vel animi affectum, aut continuandum sermonem.

[Prioris duæ sunt Primariæ, quia ex illis præcipuè constituitur sermo, & in illis tanquam basi consistit Posterior est Subsidiaria & Administra, quia additur tantum plenioris elucidationis & limitationis gratiâ, ut sermo plene conficiatur & intelligatur.]

Accidentia vocum Primariarum Propria, sunt duo:

I. **NUMERUS**, quo vox consideratur, prout unum vel plura distinctè significat. Unde sunt duo Numeri:

SINGULARIS, quo res una significatur.

PLURALIS, quo res duæ vel plures significantur.

Etiam ipsa vox appellatur vel Singularis vel Pluralis.

II. **PER-**

II. PERSONA, qua vox consideratur, prout habet respectum & ordinem ad loquentem. (prout significat Ego, Tu, Ipse, aut Nos, Vos, Ipsi.)

Tres sunt personæ.

PRIMA, quæ loquitur (quæ significat, Ego, Nos, & similes.)

SECUNDA, ad quam loquimur. (quæ significat, Tu, Vos, & similes.)

TERTIA, de qua loquimur. (quæ significat Ipse, Ipsi, & similes.)

Quacung, igitur vox includit Ego, Mei, Mihi, Me, Nos, Nobis, Noster, Meus, est prima persona.

Quacung, includit, Tu, Tui, Tibi, Te, Tuus, Vos, Vestri, Vobis, Vester, est secunda persona.

Cetera omnes sunt tertia persona.

In Formulis Conjugationum Persona etiam ex ipso situ dignoscuntur.

[Speciatim in Lingua Latina & Græca, omnes Vocativi sunt secundæ personæ tantum.]

N O M E N.

Accidentia Nominis duo sunt.

Casus & Genus.

C A S U S

est terminatio Numeri specialis. (sic dictus, quia variè cadit ex uno in aliud: vel quia cadit è terminatione primaria.)

Casus pro diversitate Linguarum variant:

In Latina sunt 6.	In Græca 5.	In Germanica 4.	In Hebræa, Chaldaea, Syriaca, nulli sunt proprie dicti.
1. Nominativus	Nominativus	Nominativus	
2. Genitivus	Genitivus	Genitivus	
3. Dativus	Dativus	Dativus	
4. Accusativus	Accusativus	Accusativus.	
5. Vocativus	Vocativus.		
6. Ablativus.			

§ Variatio per Casus appellatur Declinatio.

Universalis Declinationes,

pro diversitate Linguarum sunt vel plures vel pauciores.

<i>In Latina & In Græca,</i> sunt quinque Declinationes.	<i>In Germanica</i> sunt quatuor.	<i>In Hebræa</i> <i>Chaldaea,</i> <i>Syriaca,</i> sunt duæ.
---	--------------------------------------	--

G E N U S,

est differentia Nominis juxta sexum.

Pro diversitate linguarum variat:

In Latina & Græca & Germanica,
sunt quinque:

1. Masculinum.
2. Fœmininum.
3. Neutrum.
4. Utrumque.
5. Omne.

In Hebræa, Chaldaea
& *Syriaca,*
sunt tria:

1. Masculinum
2. Fœmininum
3. Utrumque.

Cognoscitur ex terminatione primaria in quavis Declinatione.

¶ Variatio per Genus, appellatur Motio.

Nomen est duplex:

Substantivum,

quod essentiam significat (*cum quo non potest simul dici, Res.*)

[Sic dictum, quia solum per se in sermone subsistit, ut non opus habeat alio Nominis addito.]

Est duplex:

P R O P R I U M, quod uni solùm rei destinatum est.

[Et quamvis sæpe uno Nominis plures res appellentur, tamen id fit per accidens, & manet nihilominus singulis tuum Nomen Proprium, ipsis destinatum. Per cognomen & Agnomen ideo sæpe distinctius restringitur.]

C O M M U N E, quod multis rebus destinatum est.

Adje-

Adjectivum,

quod essentiam talem significat (*cum quo potest dici simul, Res.*)

[Sic dictum, quod solum per se in sermone subsistere non possit, sed adiciatur alteri Nomini nempe Substantivo.]

Est itidem duplex:

COMPARABILE, quod potest comparari seu variari per Gradus.

INCOMPARABILE, quod non potest comparari, seu variari per Gradus.

[Incomparabilia sunt 1. Possessiva, Gentilia, Diminutiva, Interrogativa, Partitiva, Materialia, Numeralia. 2. Pronomina.]

Gradus sunt tres:

1. INFIMUS, qui significationem absolute ponit. — ABSOLUTUS.
2. MEDIUS, qui significationem cum excessu extollit. — EXCESSIVUS.
3. SUPREMUS, qui significationem cum transcensu extollit. — TRANSCENSIVUS.

¶ *Variatio per Gradus appellatur Comparatio.*

NOTA. Adjectiva saepe fiunt Substantiva, si nudè ponantur.
In primis, si sine Substantivo, in Genere Neutro ponantur.

Appendix de

PRONOMINE

Pronomen est Nomen vicarium, quod vice Nominis ponitur, in demonstranda aut repetenda re potissimum.

(ut. Ego, Tu, Sui, Ipse, Iste, Ille, Is, Quis, Qui, Hic, Meus, Tuus, Suus, Noster, Vester, Cujus, Nostras, Vestras, Cujas.)

Est sextuplex:

1. Demonstrativum: Ego, Tu, Sui, Ipse, Ille, Iste, Hic, Is.
2. Relativum: Qui, Is.
3. Reciprocum: Sui, Suus.
4. Interrogativum: Quis, Qui.
5. Possessivum: Meus, Tuus, Suus, Cujus, Noster, Vester.
6. Gentile: Nostras, Vestras, Cujas.

Ex his quadam peculiarem habent modum declinandi, sicut in Formulis Declinationum videre est.

Appendix de
PARTICIPIO.

Participium est Nomen Adjectivum verbale consignificans Tempus. (Est mixta vox e Nomine & Verbo, ex Nomine habet variationem, ex verbo significationem.)

Per omnia sequitur normam Adjectivorum.

Sæpe degenerat in Nomen purum, quando amittit Tempus.

[Significatio penè tota est Verbalis, quare ad verbum rectiùs referretur, nisi variatio terminationum potiùs spectanda esset, operosior quippe & difficilior: Tum etiam Regulis in constructione accommodatior.]

Est vel Temporis,

1. Præsentis.
2. Præteriti,
3. Futuri.

Irregularia.

Irregularia sunt quadruplicia:

1. Deficientia.
2. Redundantia.

3. Mutantia.
4. Indeclinabilia

DEFICIENTIA, vel Numero. (ut sunt singularia tantùm, Pluralia tantùm.)
vel Casu, (sive uno, sive pluribus.)

REDUNDANTIA, vel Casu quæ habent plures Nominativi terminationes.
vel Numero (ut Dualia in Hebræa & Chaldaea.)

MUTANTIA, vel Genus, vel Declinationem.

INDECLINABILIA, quæ nec Numero nec Casu variantur.

V E R B U M.

Accidentia verbi duo sunt.

Modus & Tempus.

MO-

M O D U S

est differentia verbi mixta partim ad loquentis affectus, partim ordinem sermonis indicandum.

Modi pro diversitate linguarum vel sunt plures, vel pauciores.

In Latina & Germanica
sunt quatuor.

1. Indicativus
2. Subjunctivus
3. Imperativus
4. Infinitivus.

In Graeca sunt
quinq.

1. Indicativus
2. Potentialis
3. Subjunctivus
4. Imperativus
5. Infinitivus

In Hebraea, Chaldaea Syria-
ca sunt tres.

1. Indicativus
2. Imperativus
3. Infinitivus.

Ex-Modo, Verbum est vel Infinitum (*Infinitivi modi*) vel finitum (*ex caeteris.*)

T E M P U S,

[est differentia Verbi juxta praesens, praeteritum & futurum.

Tempora pro diversitate linguarum vel plura vel pauciora sunt.

In Latina & Germanica
sunt quinq.

1. Praesens.
4. Praeteritum connexum.
2. Praeteritum (*purum*)
3. Praeteritum antecedens
5. Futurum.

In Graeca sunt
octo:

1. Praesens
4. Praeteritum connexum.
2. Praeteritum (*purum*)
3. Praeteritum antecedens.
5. Praeteritum infinitum 1.
6. Praeteritum infinitum 2.
7. Futurum 1.
8. Futurum 2.

In Hebr. Chal. Syr.
sunt tria.

1. Praesens
2. Praeteritum.
3. Futurum.

§ Variatio per Modos & Tempora, appellatur

Conjugatio.

Conjugationes pro diversitate Linguarum sunt plures vel pauciores.

In Latina
sunt 4.

In Graeca sunt

- 5. simplices.
- 3. contracta
- 4. diducta.

In Germanica

sunt 2.

In Hebraea

sunt 4.

In Chald. & Syriac.

sunt 3.

Quali-

Quelibet constat duabus Formis. [In Græca, etiam tribus.]

¶ In quolibet verbo sunt certa quædam Tempora primaria, à quibus cætera formantur, eaq; ante omnia observari debent.

Verbum est duplex:

1. Activum, quod agere significat.
2. Passivum, quod pati significat.

Activum vel actionem significat transeuntem in aliud, & appellatur Transitiveum.

vel significat actionem immanentem in agente, & appellatur Intransitiveum.

¶ Præter hæc sunt Verba, Essentialia dicta, quæ significant Esse.

Irregularia.

sunt triplicia, Defectiva, Redundantia, Mutantia.

Ad Defectiva pertinent Verba Indeterminata (vulgò Impersonalia) quæ tantùm in tertiis personis variantur, & certam personam non exprimunt.

ADVOCABULUM.

est triplicis generis.

Circumstantivum, Affectivum, Continuativum.

I. CIRCUMSTANTIVUM,

significat circumstantiam aut statum aliquem (Loci, Temporis, Quantitatis, Qualitatis &c.)

[Est vel Completum, sine ope vocis primariæ, vel Incompletum, quod vulgò appellatur Præpositio.]

Est multiplex.

Loci; hic, illic, ibi, istuc, hinc, illinc, istinc, inde, huc, illuc, istuc, eò, hæc, illac, istac, ubi, unde, quò, &c.

Temporis; jam, nunc, olim, antea, heri, hodie, cras, mox, citò, semper, nunquam, postea, donec, dum, tunc, antequam, nondum &c.

Quanti-

- Quantitatis; *valdè, saepe, iterum, rursus, magis.*
 Remissionis; *parum, parumper, ferme, ferè, vix.*
 Qualitatis; *sic, ita, sicut, tanquam, velut, multifariam.*
 Dubitationis; *fortè, fortasse.*
 Affirmationis; *ita, verè, profectò, omninò, certè, sanè.*
 Negationis; *non, nequaquam, haud, haudquaquam.*
 Prohibitionis; *ne, neu.*
 Exclusionis; *præterquam, solùm, tantùm, duntaxat, saltem.*
 Comitatus; *unà, simul, pariter.*
 Demonstrationis; *en, ecce.*

Appendix de
Præpositione.

Præpositio est vox circumstantiva incompleta, quæ alterius adminiculo indiget ad plenè indicandam circumstantiam.

[ita dicta, quia maximam partem præponitur.]

De iis in qualibet lingua prolixius agitur.

II. AFFECTIVUM.

Significat affectum seu commotionem animi.

Est multiplex.

1. Gaudendi; *evax, id.*
2. Dolendi; *ah, heu, eheu, hei, d.*
3. Ridendi; *ha ha ha, Irridendi, eja.*
4. Lacrumandi; *eheu, heu!*
5. Admirandi; *papa, oh, phy, hem!*
6. Abominandi; *apage.*
7. Approbandi; *euge.*
8. Metuendi; *atat.*
9. Blandiendi; *sodes, sis.*
10. Irascendi; *oh!*
11. Hortandi; *age, agite.*
12. Minandi; *væ.*
13. Vocandi; *heus, eho, ehodum.*
14. Respondendi; *hem!*

15. Exclamandi, *o*
16. Silentium imperandi, *st, pax.*
17. Verberandi, *tax.*
18. Optandi, *utinam.*

III. CONTINUATIVUM,

significat nexum plurium vocum, ad sententia continuationem.

Est multiplex.

1. Copulae, *&, ac, atq;, nec, neq;*
2. Conditionis; *si, nisi, ni, siquidem.*
3. Disjunctionis; *aut, vel, ve.*
4. Exceptionis; *praterquam.*
5. Concessionis; *quidem, etsi, etiam si, quamvis.*
6. Adversationis; *tamen, attamen, verum, veruntamen, sed.*
7. Causae; *quia, quoniam, quod, enim, nam, quandoquidem, ut, quum, ne, ideo.*
8. Facti *quod.*
9. Conclusionis, *igitur, ideo, iccirco, ergo, quare, quocirca.*
10. Electionis, *quam.*
11. Transitionis, *porro, tum, adhaec, deinceps, praterea.*
12. Explanationis, *nempe, videlicet, scilicet, puta.*
13. Explementi, *quidem, sane, nam.*

*Ex his quaedam semper praponuntur, quaedam semper postponuntur,
quaedam promiscue modo praponuntur, modo postponuntur.*

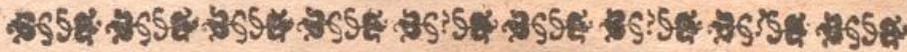
OBSERVATIO GENERALIS

de Advocabulis.

Multa ad diversas classes referri possunt, pro diverso usu & significatione, ut:

Cum { circumstantivum temporis.
continuativum causa.
prepositio &c.

PARS

PARS TERTIA

De Vocum Constructione.

Abfolvitur quinque membris.

1. De Constructione in genere.	4. De Continuatione sermonis.
2. De Constructione in specie.	5. De Disjunctione sermonis.
3. De Variatione sermonis.	

Constructio in genere.

Voces primariae (*Nomen & Verbum*) constituunt sententiam, seu sermonem. Advocabula autem addunt limites, & circumstantias, ad plenioram intelligentiam & discretionem, ad innuendum affectum, ad continuationem sermonis.

Igitur ad voces primarias praecipue est respiciendum.

Advocabulorum talis est ratio:

1. Circumstantivum additur tam Nomini quam verbo, prout res postulat.
[*Frequentius tamen Verbo additur.*]
- ¶ *Prepositio, quum sit circumstantivum incompletum, non potest plene circumstantiam indicare, sed ope alterius vocis, praesertim Nominis.*
2. Affectivum vel absolute in sermone ponitur, (*ab initio frequentius,*) vel Nomini additur, quod causam affectus aut etiam personam affectam, exprimit.
3. Continuativum praecipue ad Verbum respicit: interdum etiam ad Nomen.

[*Verbum solum respiciunt, Continuativa, Conditionis, Concessionis, Adversationis, Causae, Conclusionis, Facti.*]

Constructio in specie,

est tripartita;

1. *Convenientiae, quando accidentia vocum congruunt.*
2. *Rectionis, quando accidentia vocum non congruunt.*
3. *Advocabulorum.*

I. Convenientiae.

1. *Nomen agens, additur Verbo Activo (Finito) in Nominativo, eodem Numero ac Persona.*

C 2 2. No-

2. Nomen patiens, additur Verbo Passivo (Finito) in Nominativo, eodem Numero ac persona.
 ¶ Interdum loco Nominativi ponitur Advocabulum, aut Infinitivus, aut integra sententia.
 Imperativus secundæ personæ Vocativum requirit (quia vocativus est secundæ personæ.)
3. Adjectivum, si Substantivum describit, cum illo convenit eodem Genere, Numero, Casu.
 ¶ Sed Pronomen Relativum, non semper eodem Casu convenit cum precedenti Substantivo. Nam ille Casus respicit sequentem vocem.
4. Substantivum, si Substantivum describit, convenit cum illo eodem Numero & Casu.
 ¶ Etiam eodem Genere, si Motionem admittit. Quod si tùm prius sit Neutrum, adjungitur ei Masculinum.

II. Rectionis.

Ea pro diversitate linguarum diversa est. In sequentibus tamen omnes Linguae conveniunt, (qua quidem discrimen casuum agnoscunt.)

1. Nomen agens, si addatur Verbo Passivo, ponitur in Casu Obliquo, cum Præpositione denotante causam agentem.
2. Nomen patiens, si addatur Verbo Activo, ponitur in Accusativo.
3. Nomen, cui aliquid destinatur, attribuitur, accommodatur, derogatur; ponitur in Dativo.
 [Interdum interponitur Præpositio, cum Casu sibi congruo.]
4. Substantivum additum substantivo, per modum proprietatis aut possessionis, in Genitivo ponitur.
5. Quando Duo Verba concurrunt, (quorum unum significat Velle, Possesse, Debere, Nolle) alterum ponitur in Infinitivo.

Cætera speciatim è cujusvis Linguae Constructione petenda sunt.

III. Advocabulorum.

Hæc quoque è singulis speciatim petenda est, cum diversa sit. Continuativa tamen, Copulæ, Disjunctionis, Electionis, Explanationis; solent duas pluresve voces eodem Casu aut Modo, connectere.

¶ Varia-

¶ De Variatione Sermonis.

Unus idemque sermo sæpè pluribus modis efferri potest, atque una sententia diversimodè construi. Id quod tam ad ornatum, quàm ad copiam linguæ in loquendo & scribendo, facit. Fit autem variatio vel ipsarum vocum, vel constructionis solàm. In constructione habet quævis lingua peculiare suas proprietates,

In genere verò, hæc promiscuè efferuntur.

1. Participium — & Pronomen Relativum cum Verbo.
2. Nomen — & Pronomen Relativum cum Verbo Essentiali.
3. Verbum Activum — & Verbum Passivum cum Nominativo patiente, cum Nominativo agente & Præpositione cum Nominativo agente. & Accusativo patiente.
4. Continuativum UT — Præpositio AD cum Gerundio (aut Infinitivo.)
5. Continuativum ET cum Verbo — Participium.

¶ De Continuatione Sermonis.

Continuatur sermo & connectitur, præcipuè per Continuativa Adverbia, (unde & nomen habent) prout varia eorum significatio rei præsentis congruit. Ideò enim tam varia est, ut delectus inter ea pro quavis rei conditione & sensus exigentiâ, haberi possit. Multa etiam idem significant, ut si opus sit, ornatùs causâ aut tædii evitandi gratiâ variatio possit institui. Sunt tamen & alii modi, continuandi sermonis, ut:

Per Pronomen Relativum.

Per Participium.

Sæpè etiam sermone absoluto, nova sententia immediatè inchoatur absque ulla connexionè.

¶ De Distinctione Sermonis.

Sicut completus sermo multis membris constat, ita eadem majoris perspicuitatis ac discriminis causâ, per certa intervalla dispescuntur, quæ in loquendo quidem innuuntur morâ, in scribendo autem, signis distinctionum. Atque hæc signa in Elementario cujusque Linguæ, descripta sunt.

F I N I S.

C 3 RESI.

RESIDUUM

UNIVERSALIS GRAMMATICÆ,

de Natura & proprietatibus Linguarum in communi.

SERMOCINATRIX

est ars proferendi sensa animi per sermonem.

(sive dictum sive scriptum.)

Seu; ars bene loquendi ac scribendi.

[Sicut autem Locutioni respondet Intellectio;

Ita Scriptioni respondet Lectio, seu recognitio.]

Sermo est nota conceptuum mentis, vocibus comprehensa (vel est Index animi per voces, sive dictas sive scriptas.)

[Quicquid enim loquimur, vel scribimus, Vocibus conficitur.]

Vox est nota conceptus mentis separata. (sive ore pronuntietur, sive figuris scribatur.)

Ejus Materiale, est sonus articulatus. Formale, significatio. Qua quia variè imposita est ab hominibus, hinc varia sunt Lingua, eaq; inter se diversa alia magis alia minus.

Accidunt Sermocinatrici in communi:

1. Congruentia & Incongruentia — & hinc consequens.
2. Regularitas & Irregularitas — Analogia & Anomalia.
3. Loquela — Dialectus
4. Peregrinitas — Xenismus { Barbarismus
Solæcismus.
5. Antiquatio & Novitas — Archaismus & Neoterismus
6. Proprietas & Improprietas — κενολογία & ἀκυρολογία.
7. Ambiguitas — ἀμφιβολία.

CON-

CONGRUENTIA est similitudo plurium vocum aut sermonum inter se, ex qua extruitur communis Regula, velut ex particularibus universale. **I**NCONGRUENTIA contra dissimilitudo unius vel aliquot vocum, quæ Regulam impediunt vel limitant.

Hinc oritur **R**EGULARITAS & **I**RREGULARITAS; Unde aliqua vox sermone dicitur Regularis vel Irregularis. Nam sicut congruentia est in pluribus, ita Regularitas est in uno.

LOQUELA appellatur vocis aut sermonis variatio juxta diversitatem regionis in una lingua (autore Corn. Front.) [Sæpe enim fit, ut pro diversitate regionum una eademque natio non nihil in lingua variet, vel quoad ipsas voces, vel quoad vocum elementa, affectiones, aut constructionem: id est, ut vel habeat peculiare voces cæteris regionibus non usitatas, aut voces easdem quidem habeat cum cæteris communes aliter tamen prolatas aut affectas aut constructas.]

PEREGRINITAS est, vocum ex alia lingua illatarum, aut affectionis vel constructionis, ita scilicet ut peregrina origo manifestò remaneat.

[Sunt enim multæ voces ex alia quidem lingua ortæ, sed tamen in suam linguam implantatæ & civitate quasi donatæ, ut pro peregrinis non debeant amplius haberi, veluti apud Latinos Pater, Mater, Fama, Vinum, Mâlum, Pœna &c. è Græca.]

Estque vel in ipsis vocibus tantùm, vel etiam in affectionibus & constructione.

[Huc in specie pertinet Hebraismus, Hellenismus seu Græcismus, Latinismus Xenismus autem quando in vitio ponitur duas species habet, Barbarismus in vocibus separatis, Solæcismus in constructis.]

ANTIQUATIO est, quando vox aut vocum affectio aut constructio prisca seculis usitata, progressu temporis in usu esse desinit.

NOVITAS contra, quando vox aut vocum affectio aut constructio prisca seculis inusitata, successu temporis in usum introducitur.

[Quod non nisi certis casibus privato concessum est, flagitante scilicet necessitate & præeunte speciali analogia.]

PROPRIBITAS est, prima significationis impositio.

IMPROPRIETAS est, adventitia significationis impositio, (sive à similitudine aliqua, sive ab utro rei, sive aliunde, desumpta.) [Ex hac originem sumit doctrina Troporum in Oratoria.]

AMBIGUITAS est, unius vocis in significando varietas.

(sive ex accidenti sive studio illata.)

Ex his patet, Sermocinatricem oriri ex ea parte prima Philosophia, qua agit de Signis seu Notis.

Partes Sermocinatricis sunt duæ:

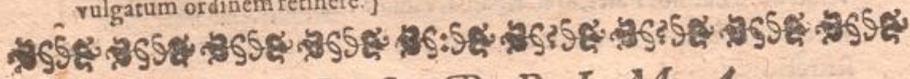
1. LEXICA seu VOCABULARIA, de vocum significationibus.
2. GRAMMATICA, de vocum elementis, differentiis, coordinatione.

Unde Grammaticæ tres partes oriuntur.

- I. ELEMENTARIA, de vocum Elementis seu principiis, nempe Literis ac Syllabis.
- II. DIGNOTIVA, de vocum differentiis, è quibus dignoscuntur, eorumque Affectiones & Species perspiciuntur.
- III. CONSTRUCTIVA, de vocum coordinatione seu constructione, quæ Sermonem constituit.

¶ Lexica voces omnes, certo quodam ordine dispositas, suppeditat tanquam materiam in quam artifex agat, & ex ea sermonem artificiosè producat. Peculiari libello comprehensa est.

[Naturalis partitio Sermocinatricis, talis est: 1. de Elementis, materialibus vocum. 2. de Significatione, formali vocum. 3. de Dignotione, differentiis & affectionibus significationum in vocibus. 4. de Coordinatione vocum in constituendo sermone. Quia tamen Lexica commodius à Grammatica separatur, libuit nunc vulgatum ordinem retinere.]

P A R S P R I M A

Grammaticæ

DE VOCUM ELEMENTIS.

Vocum Elementa sunt, Literæ ac Syllabæ.

I. L I T E R Æ.

Litera est elementum vocis incomplexum (seu simplex.)

Litarum figuræ, numerus, ordo, usus, pro diversitate linguarum, sunt diversi.

Literis accidit Irregularitas in Defectu, Redundantia, & Mutatione.

Quæ quia cum Irregularitate Syllabarum convenit, eò rejicitur.

Literæ

Litteræ dividuntur in Vocales & Consonantes.

Vocales,

quæ per se sonum pleum edunt, ut, a, e, i, o, u.

Harum duæ si coalescant, appellatur id Bivocalis, eaque plerumque mixtum sonum exhibet, ut æ, au, eu, ce.

Vocalibus accidunt duo:

1. *Quantitas*, modus pronuntiandi cum differentia moræ. Unde vocales sunt in triplici differentia:

Longæ, quæ cum mora proferuntur.

Breves, quæ sine mora proferuntur.

Communes, quæ utroque modo proferri possunt.

[In quibusdam Linguis peculiaria signa sunt Quantitatis.]

2. *Accentus*, modus pronuntiandi cum differentia elevationis aut depressionis soni.

Estque triplex:

Acutus, qui vocalem pronuntiando elevat.

Gravis, qui vocalem pronuntiando deprimit.

Circumflexus, qui vocalem pronuntiat tractum, incipiendo ab elevatione, & desinendo in depressione.

[In quibusdam Linguis peculiaria sunt signa Accentuum, eaque varia.]

Consonantes

quæ non nisi adminiculo vocalium plenè pronuntiari possunt.

Earum alie sunt.

1. Gutturales	{ qua præcipue for- mantur & pronun- tiantur	Gutturæ	— b
2. Faucales		Faucibus	— c g k j q
3. Palatinæ		Palato	— d n t
4. Dentales		Dentibus	— s x z
5. Labiales		Labiis	— b f m p v w
6. Linguales		Lingua	— l r

D

I. SYL.

I. SYLLABÆ.

Syllaba est elementum vocis complexum, è litera & accentu.

Est triplex.

Pura, ex unica vocali constans, a, e, i, o, u, y.

Coalita, è bivocali constans, æ, au, ei, eu, æ.

Mixta, è vocali & consonante, vel bivocali & consonante.

[Quarum exempla innumera sunt.]

Ex numero Syllabarum vox est vel.

UNISYLLABA, quæ unicâ Syllabâ constat.

PLURISYLLABA, quæ pluribus Syllabis constat.

Nempè vel Bisyllaba, Trisyllaba, Quadrisyllaba, &c.

Syllabæ accidunt tria:

Quantitas, Accentus, Coordinatio.

[Quantitatem & Accentum habet ex vocali, ut supra dictum.]

Quantitas.

Ex qua Syllaba est, vel Longa, vel Brevis, vel Communis.

Longa vel naturâ (quæ constat vocali longa aut bivocali) vel positione longâ.

Brevis vel naturâ (quæ constat vocali brevi) vel positione brevi.

Communis, quæ modo longa, modo brevis est promiscuè.

Positio longa est, quando vocalem aut bivocalem sequuntur duæ consonantes.

Positio brevis est, quando vocalem aut bivocalem sequitur alia vocalis aut bivocalis.

[In lingua Latina, si signa Quantitatis in vocalibus usitata essent, brevi compendio ejusque Syllabæ quantitas sciri posset, Et non opus foret tot Regulis de cognoscenda Syllabarum quantitate.

Verbi gratia; a e i o u, vel, æ ei eu; Sicut in lingua Hebræa, ex ipsa vocali, statim Syllabæ quantitas agnoscitur.]

Accentus, ut supra:

Regulæ de Accentibus pro diversitate linguarum diversæ sunt:

Coordinatio

est apta litterarum ad eandem Syllabam pertinentium coagmentatio

& discretio.

Regula

Regula de Coordinatione Syllabarum.

2. Syllabæ ad eandem vocem pertinentes, sunt conjungendæ, ita ut voces singulæ separatim scribantur, relicto inter eas interstitio.

[In pronunciando verò hoc non observari solet, quamvis artis accurata norma id requirat, in primis quando lingua ignota docetur ac discitur.]

1. Literæ ita sunt conjungendæ, ut apices sursum eminentes, & pedunculi deorsum prominentes, protrahantur, corpora verò æqualiter in linea correspondeant.

IRREGULARITAS SYLLABARUM

consistit vel in Defectu, vel in Redundantia, vel in Mutatione.

IN DEFECTU.

Ablatio (Aphæresis)	— ab initio —	am (pro,eam)
Intercisio (Syncope)	— in medio —	audii (pro,audivi)
Abcisio (Apocope)	— in fine —	tun' (pro,tuné)
Contractio (Crasis)	— duæ Syllabæ in unam —	dis (pro,diis)

IN REDUNDANTIA.

Appositio (Prosthesis)	— ab initio —	gnatus (pro natus)
Interpositio (Epenthesis)	— in medio —	indugredi (pro ingredi)
Protractio (Paragoge)	— in fine —	dicier, (pro, dici)
Divisio (Dixeresis)	— una Syllabæ à duabus —	foliio (pro, solvo.)

IN MUTATIONE.

Correptio (Systole)	— correptio Syllabæ longæ —	stet ^u runt (pro, stet ^u runt)
Productio (Diastrale)	— productio Syllabæ brevissimæ —	mêlos (pro, mē los)
Permutatio (Antistæchon)	— permutatio literæ —	olli (pro, illi)
Transpositio (Metathesis)	— transpositio literæ —	i præ (pro, præ)
Dislocatio (Tmesis)	— transpositio Syllabæ unius vel plurium —	quæ me cumque (pro quæcumq, me)

[Hæ irregularitates, (quas Figuras vulgò vocant) quando & ubi & quo discrimine locum habeant, in specie Syltemata Grammaticæ in quavis lingua ostendunt.]

FINIS PARTIS

Elementaria.

Universitäts-Criminallib.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

REGULATIONS SYLLABARIUM

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

IN DIRECTE

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

IN REPRaesentatione

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

IN MUTATIONE

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

IN REPRaesentatione

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.